

PRODUCCIÓ HIDROELÈCTRICA A SANT QUIRZE DE BESORA

ESTAT I POSSIBILITATS DE MUNICIPALITZACIÓ

0. Introducció

Sant Quirze de Besora és un municipi de poc més de 2.000 habitants situat a la subcomarca del Bisaura, a la frontera entre Osona i el Ripollès. Es tracta d'un poble històricament marcat pel pas del riu Ter, que ha exercit una influència cabdal en el seu desenvolupament.

En aquest context i tal com va ocórrer en moltes poblacions d'aquest tram del riu, diverses empreses tèxtils es van establir entre els segles XIX i XX a Sant Quirze per aprofitar la força motriu que el Ter els proporcionava.

Avui dia, una vegada desapareguts aquests negocis, les antigues fàbriques tèxtils s'han reconvertit en centrals mini hidroelèctriques, aprofitant les infraestructures construïdes antigament. Així doncs, ens trobem amb que, malgrat les modestes dimensions de Sant Quirze, a l'actualitat hi ha 3 centrals mini hidroelèctriques en funcionament: Can Trinxet/La Verneda, Can Guixà i Les Illes (Can Pericas).

1. La lluita per la municipalització des de 2 marcs

Vista la situació actual, des de Som Poble considerem que, després de molts anys d'explotació dels recursos hidràulics per part d'uns pocs, és l'hora de recuperar una font d'energia que ens pertany.

Som conscients de la dificultat però també de la necessitat de batallar per la causa; una causa que considerem totalment justa. En aquest sentit, entenem la lluita per la municipalització de les centrals hidroelèctriques des de dos marcs: l'econòmic i el legítim.

Pel que fa als motius econòmics, són clars. Incorporar a l'Ajuntament la capacitat de produir una quantitat significativa d'electricitat no només implicaria un benefici econòmic, sinó que oferiria la possibilitat de gestionar millor el problema energètic, garantint un millor servei per tots els veïns.

Per tant, resulta evident que la municipalització seria un bon negoci per Sant Quirze.

Però l'interès en municipalitzar-les no se cenyeix únicament als beneficis socioeconòmics que podria reportar, sinó que també cal defensar la idea des de la legitimitat d'un poble que té el dret a recuperar l'aprofitament d'un bé comú.

El que aleshores havien estat empreses d'un certa envergadura, que dinamitzaven l'economia local i donaven feina a una part important dels vilatans, s'han vist degradades amb el pas del temps a edificis ruïnosos i inútils, en mans de noves empreses que no generen cap tipus de riquesa al poble.

Aquestes empreses, que no mostren cap interès pel desenvolupament local, aprofiten que la inversió inicial feta per a aprofitar les aigües del riu ja està més que amortitzada, de manera que generen guanys pràcticament nets a partir d'un recurs comú-

2. Contextualització legal

Per entendre la situació exposada és imprescindible conèixer les condicions legals en què s'emmarca. Per a fer-ho, cal mirar-s'ho amb una certa perspectiva històrica ja que la major part d'aquestes concessions provenen de resolucions de finals del segle XIX o inicis del segle XX i la llei ha anat evolucionant amb els anys.

Les primeres concessions es van fer sota la Llei d'Aigües de 1879 o fins i tot per ordres governatives anteriors, sense establir cap data de caducitat. Aquest fet va propiciar l'arribada de capital estranger disposat a fer negoci gràcies a la perpetuitat de les concessions per aprofitar la força de l'aigua dels nostres rius i poder desenvolupar les seves centrals hidroelèctriques o fàbriques tèxtils.

L'estat aviat va adonar-se del mal negoci que això suposava i va aprovar l'any 1921 una Reial Ordre per la qual es designava un termini màxim d'explotació de 65 anys (posteriorment, 75). És a dir, des de llavors, les concessions havien de tenir una data de caducitat. Durant el període en què el titular de la concessió podia explotar el recurs hidràulic, aquest havia de respectar una sèrie de condicions. Per tant, totes les concessions que estaven en tramitació o que es van aprovar posteriorment a aquesta modificació, havien de tenir un termini de caducitat màxim de 75 anys.

L'estat va assegurar-se, seguint l'exemple europeu, que en caducar la concessió la infraestructura construïda per a l'aprofitament passés a mans de l'Administració pública competent de manera gratuïta i lliure de càrregues. D'aquesta manera, es garantia que l'interessat podia amortitzar la inversió feta i generar beneficis, però a la llarga l'estat en sortia beneficiat ja ampliava la seva riquesa.

Aquesta llei és la que, teòricament, va imperar fins l'any 1986 en què va entrar en vigor la Nova Llei d'Aigües. Aquesta, en la Disposició Transitòria Primera, especifica que totes les concessions fetes sota l'antiga llei de 1879 i que no tinguessin una data de caducitat anterior, continuarien gaudint dels seus drets durant un termini màxim de setanta-cinc anys a partir de l'entrada en vigor de la llei esmentada.

Així ens trobem que les concessions que s'havien fet prèvies a la modificació de 1921 i, per tant, a perpetuïtat, s'hi van mantenir fins l'entrada en vigor de la Nova Llei d'Aigües de 1986. Aleshores, aquestes concessions que ja portaven en molts casos més de 75 anys d'explotació, van ser "renovades" començant a comptar un termini de 75 anys des de llavors (finalitzant, per tant, el 2061).

Clarament, amb la Nova Llei d'Aigües, es van afavorir interessos privats ja que es va permetre prorrogar unes concessions que ja portaven molts anys en vigor. De fet, aquesta Disposició Transitòria de la Nova Llei d'Aigües contradiu la Llei de Patrimoni de les Administracions Públiques, una llei bàsica i que, per tant, té caràcter preferent. De fet, el Tribunal Suprem ja va crear jurisprudència en aquest sentit l'any 2013 dient, entre d'altres, que no generava indefensió. [1]

Aquest és, possiblement, el frau contra l'interès públic més gran darrere les pròrrogues de les concessions, però les irregularitats en els expedients són constants i la desídia administrativa dels organismes competents ha col·laborat en afavorir, com sempre, a les grans empreses del sector.

3. Central de les Illes (Can Pericas)

Descripció

La central de les Illes és un edifici de 8 m d'ample per 20 m de llarg, arrebossat i pintat, amb bigues de ferro. A l'interior hi ha dues turbines Francis (MF 1505) acoblades amb un multiplicador. Compta amb un Generador Siemens de 550 W i pot operar a un màxim cabal de 6.000 L/s. Té 12,82 m de salt d'aigua i, tal com queda indicat en les taules anteriors, compta amb una potència instal·lada de 1000 kW.

Al voltant de l'edifici hi ha habitatges dels antics treballadors de la central, ara deshabitats i en mal estat. Per arribar a la central, l'accés principal és a través del canal subterrani, que està tancat i al qual només té accés el personal d'Endesa. [2]

La instal·lació compta també amb una presa (presa de Some) i un canal de 5 m d'ample per 220 m de llarg i de 2,5 m a 4 m de fondària. És un canal subterrani, excavat dins la muntanya. Hi ha netejadors automàtics i un sobreeixidor abans de les turbines. El canal és tot subterrani, i només es veu la seva arribada a la central. [3]

L'entorn de la central està molt ben conservat, així com el camí d'accés seguint els meandres del riu des del poble. Bon estat de conservació de les instal·lacions de la central, en general.

Dades històriques

La "Societat Pericas, Boixeda i Cia" va comprar el 1906 la concessió d'un salt del Ter a les Illes per construir-hi una fàbrica tèxtil amb turbina. Al final, però, es va construir una central hidroelèctrica, acabada el 1912. [2]

Estat de la concessió

L'expedient 00200000165 recull la concessió d'aprofitament d'aigües superficials en el terme de Sant Quirze de Besora, per a ús industrial, feta a "Endesa Generación SA" amb un cabal màxim de 6.000 L/s, d'acord amb la Resolució de l'Agència Catalana de l'Aigua de data 08/05/2002. D'acord amb el que estableix l'apartat primer de la Disposició transitòria primera del TRLA, el seu termini concessional és de 75 anys, comptador a partir del dia 01/01/1986, de manera que la concessió finalitza en data 01/01/2061.

Aquest aprofitament prové d'una primitiva inscripció atorgada per Ordre Governativa, en data 05/05/1904, a nom de "Societat Pericas, Boixeda i Cia", que posteriorment va resultar modificada per Resolució de data 05/05/1921 (ampliació de cabal), de les quals no s'han pogut localitzar els expedients.

4. Central de Can Guixà

Descripció

La fàbrica és una gran construcció rectangular de tres plantes, parets remolinades, teulada a quatre vessants i finestres rectangulars. Hi ha un segon cos, de planta quadrada, on hi havia les cases dels amos i dels encarregats. El salt d'aigua de l'antiga fàbrica serveix ara per produir electricitat per a la xarxa general, és de 6,29 m i 5.000 l/s de cabal. [4] Segons les taules anteriors, té una potència instal·lada de 360 kW.

La instal·lació també compta amb una resclosa (la del pont) i un canal de 8 m d'amplada i d'una llargada aproximada d'un quilòmetre. El canal comença una mica més avall del pont de Sant Quirze, passa per un lateral del poble i, en algun tram, per sota d'aquest. Torna a sortir al començament de la zona esportiva a través d'un semipont. Passa pel costat del camp de futbol i més avall hi trobem una casa comporta amb dos bagants que no s'utilitzen (per buidar el canal quan va ple) i al costat un safareig. Al costat del safareig hi ha un pont per on passa un camí de pedra, i uns 50 m més avall hi ha un altre pont, tots dos d'obra. El canal, abans d'arribar a la fàbrica, té una altra comporta, amb contrapès de ciment i ferro, de l'empresa M. Thomas Sala, accionada per volant i cadenes. El canal de sortida passa per sota del jardí per unir-se al riu pocs metres més endavant. [5]

Dades històriques

Després d'haver muntat una fàbrica a Igualada i una altra a Manlleu el 1853, Josep Guixà crea una fàbrica a Sant Quirze al 1860, al carrer Torelló. Tenia quatre cardes i 2.280 fusos moguts per aigua en la peça de terra de les Vinyes que havia comprat a Pau Vinyes. Juntament amb Josep Guixà va arribar també el seu germà Francesc, que actuarà com a majordom de la nova fàbrica. El 1866 tanca la fàbrica de Josep Guixà, però s'instal·la S. S. Tous i Cia., amb 18 cardes i 4.380 fusos, als mateixos locals de can Guixà. Els Tous tenien relació familiar amb els Guixà. El 1887 Tous i Guixà dona de baixa una part dels telers i el taller de la fàbrica de la matrícula industrial municipal. El 1933 neix Hilaturas Guixà, que desapareix el 1987, any en què el salt d'aigua i les turbines, que eren de la seva propietat, van passar a mans de SQUIB SA per produir electricitat. L'empresa SQUIB SA va ser embargada per ordre judicial el 1998.

El 1992 s'hi va produir un incendi i el 1997 es va enderrocar la xemeneia. [4]

Estat de la concessió

Segons la informació proporcionada per l'ACA, 'SQUIB SA' és titular de la concessió d'un aprofitament d'aigües superficials del riu Ter ("salt Guixà"), en el terme municipal de Sant Quirze de Besora, destinat a ús industrial, amb un cabal màxim de 5.000 L/s, d'acord amb la Resolució de l'anterior Junta d'Aigües de data 29/10/1987, que va recaure en l'expedient E-01-312/87. Aquest aprofitament anteriorment havia estat inscrit a nom de la societat "Hilaturas Guixà SA" i, consultats els antecedents, consta que s'havien tramitat les actuacions a nom d'aquesta societat, en els expedients 408 i 423, l'any 1933.

La concessió (de data 29/10/1987) té un termini concessional de 75 anys, d'acord amb el que estableix l'apartat primer de la Disposició transitòria primera del Reial Decret legislatiu 1/2001, de 20 de juliol, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei d'aigües (TRLA). Aquest termini és comptador a partir del dia 01/01/1986, data en què va entrar en vigor la Llei d'aigües, de manera que la concessió finalitza en data 01/01/2061.

5. Central de Can Trinxet – La Verneda

Descripció:

Fàbrica tèxtil molt transformada. Un cos perpendicular al riu unit a un altre cos perpendicular. Planta baixa i dos pisos. Finestres obertes regularment amb marcs de fusta pintats de color marró-grana. Hi ha molts edificis auxiliars més nous que

enlletgeixen el conjunt. Teulada d'uralita amb grans aparells d'aire condicionat a l'exterior. Entrada al recinte fabril amb arbres i una reixa metàl·lica. Les parets de la fàbrica estan arrebossades i pintades de groc, una mica deteriorades. Té també turbines, canal i comportes d'entrada i resclosa. [6] La potència instal·lada, segons l'ICAEN, és de 890 kW.

Compta també amb un canal de 1.500 m de longitud. S'inicia sota el pont de Montesquiú al Castell i, passant pel pla de la Coromina, arriba a la fàbrica de can Trinxet. No és recte, sinó que descriu una corba pronunciada seguint una mica paral·lel al riu. El canal té els murs de còdols revestits de ciment. Per limitar el cabal en cas de crescudes hi ha una peça de ferro en forma d'angle, a 60 m de l'entrada a les turbines, que fa caure l'aigua sobrant pels sobreixidors que hi ha a les dues bandes d'aquest punt. A la dreta d'aquest lloc també hi ha una comporta de descàrrega de fons. [7]

Dades històriques:

El 1858 Josep Domingo, propietari agrícola, funda la fàbrica de la Verneda, anterior a can Trinxet. El 1887 la Societat Carroggio, Trinxet y Cía. compra la fàbrica, fins al 1891. Al principi és fonamental el ferrocarril, situat davant la mateixa fàbrica, per al seu funcionament. Estanislau Tomás i Fill és la nova societat propietària, el 1921. A partir del 1941 és Textil Tomás la que en té la propietat, fins al 1990, quan és absorbida per Gossypium. Tanca definitivament el 1993, any en què el salt d'aigua, amb un cabal de 8.000 l/s, és venut a Edificios Ben SA per a la producció hidroelèctrica. [6]

Estat de la concessió

'Edificios Ben SA' és el titular de la concessió d'un aprofitament d'aigües superficials del riu Ter, en el terme municipal de Sant Quirze de Besora, destinat a ús industrial, amb un cabal màxim de 8.000 L/s, d'acord amb la Resolució de l'anterior Junta d'Aigües, de data 31/05/1996, que va recaure en l'expedient G-01/383/92. Es va fer constar, en l'apartat de les observacions, que aquesta concessió administrativa finalitzarà en data 30/07/2024, atès que s'havia atorgat per un termini de 75 anys, comptador a partir del 30/07/1949, data en què es va resoldre aprovar l'acta de reconeixement final de les obres i autoritzar l'explotació de l'aprofitament.

Aquest aprofitament prové d'una primitiva inscripció atorgada per Ordre Governativa, en data 08/04/1914, amb un cabal de 6.000 L/s i un salt de 7,018 m, que posteriorment va ésser modificada per Ordre Governativa, en data 22/04/1914. Per Resolució de la que llavors era la Direcció General d'Obres Hidràuliques del Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme, en data 04/01/1935, va ésser transferida a "E. Tomás e Hijos", i posteriorment a "Industrias Textil Tomàs SA". D'aquestes darreres actuacions no s'han pogut localitzar els corresponents expedients.

La societat "Hilaturas Gossypium SA" va absorbir "Industrias Textil Tomàs SA", i la primera va vendre a "Edificios Ben SA" l'esmentada concessió administrativa, la qual cosa va comportar la tramitació de l'expedient indicat, en virtut del qual es va inscriure l'aprofitament a nom d'aquesta darrera societat.

6. Possibilitats de municipalització

Una vegada analitzada la informació anterior, és evident que cal buscar la manera de fer possible la municipalització de les centrals. No negarem que és un procés difícil, d'insistència i molta feina que requerirà d'unitat popular. És clau que la idea compti amb el recolzament ciutadà i, en especial, amb el compromís de tots els actors polítics del municipi. Partint d'aquesta base de suport imprescindible, anem a estudiar quines són les principals vies que s'obren per a poder fer-ho efectiu.

D'una banda, i començant pel cas de la Central de Can Trinxet/La Verneda la concessió de la qual caduca l'any 2024, cal prendre partit d'immediat. Una vegada dins el consistori, caldrà sol·licitar, en primer lloc, la reversió de la concessió. Aleshores, s'haurà d'obrir un procés polític de negociació amb l'ACA per tal d'aconseguir que la gestió de la infraestructura es faci des del municipi. Malgrat la caducitat és imminent, Can Trinxet porta explotant els recursos hidràulics del municipi des de 1860 així que també caldrà analitzar quines conseqüències se'n podrien derivar.

Si la municipalització no es pogués materialitzar, cal tenir en compte que existeix el concepte de restitució territorial que hauria de resultar en un benefici municipal (vora el 20% dels ingressos). De totes maneres, l'objectiu és aconseguir-ne la gestió municipal total.

El cas de les centrals de Can Guixà i, també, la de les Illes (Can Pericas) és més complex. En ambdós casos, les concessions caduquen el dia 1 de gener de 2061 ja que es tracta de dues concessions de 75 anys comptades a partir de l' 1 de gener de 1986, data en què va entrar en vigor la Llei d'aigües.

La qüestió, però, és que abans d'aquesta data les concessions ja havien estat atorgades prèviament, de manera que, quan es va reinicialitzar el comptador l'any 1986, s'estaven prorrogant les concessions excedint els 75 anys màxims que estipula la Llei de Patrimoni de les Administracions Públiques.

De fet, els orígens de les explotacions consten del 1878 en el cas de Can Guixà i del 1904 amb modificació el 1921 per les Illes, fet que evidencia que l'explotació dels recursos hidràulics ja ha sobrepassat el límit estipulat per llei.

Malauradament, aquestes irregularitats en els allargaments de les concessions no només existeixen a Sant Quirze sinó que són una pràctica estesa al llarg de tot el territori. És per aquest motiu que caldrà fer una feina de denúncia pública i prendre accions legals per tal de revertir les concessions.

Més enllà de tot el comentat anteriorment, també seria interessant fer un anàlisi de la vulneració de les condicions d'aquestes concessions.

Per exemple, en el cas de la central hidroelèctrica de Can Guixà, i gràcies a una denúncia del Grup de Defensa del Ter, l'ACA ha estat fent a principis de 2019 un seguiment del riu en aquest tram. El seguiment ha derivat en una valoració sobre l'obertura d'un expedient sancionador ja que s'ha pogut comprovar que Can Guixà no disposa dels sistemes de control de cabal que fixa la normativa. També s'ha notificat que el cabal circulant pel riu sota la derivació de l'establiment és molt inferior al fixat al Pla de Gestió.

A més, l'any 2007 l'ACA va realitzar una inspecció a la central de Can Guixà en què es va comprovar que estava derivant un cabal de més de 11.000 L/s quan la seva concessió és de 5000 L/s, motiu que hauria d'haver estat suficient per extingir la concessió.

Malauradament, encara no disposem dels expedients complets de les tres centrals, així que, pel moment, desconeixem si s'estan infringint altres condicions. Tot i això, és obvi que tota vulneració de la llei també haurà de ser portada davant la justícia.

ANNEX A: dades producció elèctrica a Sant Quirze de BesoraInstal·lacions en règim ordinari

Any	Tipus d'instal·lació	Instal·lacions	Pot(kW)
2014	Hidràulica	1	1.000,0
2013	Hidràulica	1	1.000,0
2012	Hidràulica	1	1.000,0
2011	Hidràulica	1	1.000,0
2010	Hidràulica	1	1.000,0
2009	Hidràulica	1	1.000,0
2008	Hidràulica	1	1.000,0
2007	Hidràulica	1	1.000,0
2006	Hidràulica	1	1.000,0
2005	Hidràulica	1	1.000,0
2004	Hidràulica	1	1.000,0
2003	Hidràulica	1	1.000,0
2002	Hidràulica	1	1.000,0
2001	Hidràulica	1	1.000,0
2000	Hidràulica	1	1.000,0

Que tots els anys correspon a:

Any	Municipi	Instal·lació	Titular	Potència(kW)	Tipus	Estat
2014-2000	SANT QUIRZE DE BESORA	LES ILLES	ENDESA GENERACIÓN, S.A.	1.000,0	Hidràulica	ES

Instal·lacions en règim especial, aïllades i amb contracte privat

Any	Inst	Pot(kW)	PB(kWh)	CP(kWh)	PN(kWh)	Aut(kWh)	VX(kWh)
2013	2	1.250,0	--	--	--	--	--
2012	2	1.250,0	--	--	--	--	--
2011	2	1.250,0	--	--	--	--	--
2010	5	1.265,4	4.837.374,0	0,0	4.837.374,0	0,0	4.837.374,0
2009	5	1.265,4	4.461.209,0	0,0	4.461.209,0	0,0	4.461.209,0
2008	5	1.265,4	3.824.585,0	0,0	3.824.585,0	0,0	3.824.585,0
2007	4	1.254,0	2.394.184,0	0,0	2.394.184,0	0,0	2.394.184,0
2006	4	1.254,0	3.683.906,0	0,0	3.683.906,0	0,0	3.683.906,0
2005	3	1.252,5	--	--	--	--	--
2004	3	1.252,5	--	--	--	--	--
2003	2	1.250,0	--	--	--	--	--
2002	2	1.250,0	--	--	--	--	--
2001	2	1.250,0	--	--	--	--	--
2000	2	1.250,0	--	--	--	--	--
1999	2	1.250,0	--	--	--	--	--

Any	Tipus d'instal·lació	Instal·lacions	Pot(kW)
2013	Hidràulica	2	1.250,0
2012	Hidràulica	2	1.250,0
2011	Hidràulica	2	1.250,0
2010	Fotovoltaica	3	15,4
	Hidràulica	2	1.250,0
2009	Fotovoltaica	3	15,4
	Hidràulica	2	1.250,0
2008	Fotovoltaica	3	15,4
	Hidràulica	2	1.250,0
2007	Fotovoltaica	2	4,0
	Hidràulica	2	1.250,0
2006	Fotovoltaica	2	4,0
	Hidràulica	2	1.250,0
2005	Fotovoltaica	1	2,5
	Hidràulica	2	1.250,0

L'any de més producció (2010):

Any	Municipi	Instal·lació	Titular	Potència(kW)	Tipus	Estat
2010	SANT QUIRZE DE BESORA	AJUNTAMENT SANT QUIRZE DE BESORA	AJUNTAMENT DE SANT QUIRZE DE BESORA	1,5	Fotovoltaica	ES
2010	SANT QUIRZE DE BESORA	CH GUIXÀ	SQUIB, SA	360,0	Hidràulica	ES
2010	SANT QUIRZE DE BESORA	FORN CAN COMA	FORN CAN COMA, SL	11,4	Fotovoltaica	ES
2010	SANT QUIRZE DE BESORA	LA VERNEDA	EDIFICIOS BEN, SA	890,0	Hidràulica	ES
2010	SANT QUIRZE DE BESORA	SES SANT QUIRZE	AJUNTAMENT DE SANT QUIRZE DE BESORA	2,5	Fotovoltaica	ES

L'any més recent del que tenim dades (2013):

Any	Municipi	Instal·lació	Titular	Potència(kW)	Tipus	Estat
2013	SANT QUIRZE DE BESORA	CH GUIXÀ	SQUIB, SA	360,0	Hidràulica	ES
2013	SANT QUIRZE DE BESORA	LA VERNEDA	EDIFICIOS BEN, SA	890,0	Hidràulica	ES

Dades extretes de l'ICAEN. [8]

ANNEX B: fotos central de les Illes

SOM POBLE!

Imatges agafades de la web del Consorci del Ter.

ANNEX C: fotos central Can Guixà

SOM POBLE!

ANNEX D: Central de Can Trinxet – La Verneda

Bibliografia

- [1] CGPJ. [En línia]. Available: <http://www.poderjudicial.es/search/documento/TS/6888553/aguas/20131125>.
- [2] C. d. Ter, «Central de les Illes,» [En línia]. Available: <https://www.consorcidelter.cat/el-territori-del-ter/rutes/ruta-del-patrimoni-cultural-fluvial/produccio/central-de-les-illes>.
- [3] C. d. Ter, «Canal de les Illes,» [En línia]. Available: <https://www.consorcidelter.cat/el-territori-del-ter/rutes/ruta-del-patrimoni-cultural-fluvial/distribucio/canal-de-les-illes>.
- [4] C. d. Ter, «Can Guixà,» [En línia]. Available: <https://www.consorcidelter.cat/el-territori-del-ter/rutes/ruta-del-patrimoni-cultural-fluvial/instal-lacions/can-guixa>.
- [5] C. d. Ter, «Canal de Can Guixà,» [En línia]. Available: <https://www.consorcidelter.cat/el-territori-del-ter/rutes/ruta-del-patrimoni-cultural-fluvial/distribucio/canal-de-can-guixa>.
- [6] C. d. Ter, «Fàbrica can Trinxet,» [En línia]. Available: <https://www.consorcidelter.cat/el-territori-del-ter/rutes/ruta-del-patrimoni-cultural-fluvial/instal-lacions/fabrica-can-trinxet>.
- [7] C. d. Ter, «Canal de Can Trinxet,» [En línia]. Available: <https://www.consorcidelter.cat/el-territori-del-ter/rutes/ruta-del-patrimoni-cultural-fluvial/distribucio/canal-de-can-trinxet>.
- [8] ICAEN, «Estadístiques energètiques de Catalunya,» [En línia]. Available: http://produccioelectrica.icaen.gencat.cat/icaen_prd_elec/inici.do.